

به نام خدا

گستره، ابزارها و نتایج اعمال نظارت مجلس شورای اسلامی

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۲.....	۱. تعریف نظارت
۳.....	۲. ابعاد و گستره نظارت
۴.....	۳. ابزارها و شیوه‌های نظارتی مجلس
۱۷.....	۴. شاخص‌های نظارت
۲۰.....	۵. ضمانت اجرا و نتایج نظارت مجلس شورای اسلامی

کد موضوعی: ۲۴۰

شماره مسلسل: ۹۴۱۹

دفتر: مطالعات حقوقی

دی ماه ۱۳۸۷

گستره، ابزارها و نتایج اعمال نظارت مجلس شورای اسلامی^۱

مقدمه

در بسیاری از کشورها مهم‌ترین وظیفه قوه مقننه بعد از تکلیف قانون‌گذاری، نظارت بر چگونگی فعالیت قوه مجریه و چگونگی اجرای قوانین مصوب نمایندگان پارلمان است. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز این مهم مدنظر قرار گرفته و در اصول متعددی به آن پرداخته شده است.

در این گزارش تلاش می‌شود پس از تعریف نظارت و شناخت گستره و ابعاد آن، ابزارهای نظارتی پیش‌بینی شده در قانون را بررسی کرده و شیوه اعمال هر یک از انواع نظارت‌های مالی، سیاسی و تقنینی مجلس شورای اسلامی، نکات قوت و ضعف و ضمانت اجرا و نتایج آنها را بشناسیم.

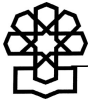
در پایان نیز به شاخص‌ها و معیارهایی که باعث کارآمدی بیشتر نظارت می‌شوند اشاره خواهد شد. درحقیقت رعایت این اصول و شاخص‌هاست که هدف نظارت را تأمین خواهد کرد.

۱. این نوشتار، برگرفته از گزارش‌هایی است که در طول دوره مجلس هفتم در زمینه کارکرد نظارتی مجلس شورای اسلامی، توسط دفتر مطالعات حقوقی تدوین شده است. مشخصات برخی از آن گزارش‌ها به شرح زیر است:

- «جایگاه نظارتی مجلس و اصول حاکم بر آن»، شماره مسلسل ۷۵۲۳، آبان ماه ۱۳۸۴.

- «بررسی اجمالی صلاحیت نظارتی مجلس شورای اسلامی»، شماره مسلسل ۷۷۵۷، اردیبهشت ماه ۱۳۸۵.

- «پیشنهاداتی درخصوص اعمال مؤثر نظارت مجلس شورای اسلامی»، شماره مسلسل ۷۹۲۶، مرداد ماه ۱۳۸۵.

۱. تعریف نظارت

از نظر لغوی نظارت به معنای اعمال محدودیت است که ترجمه واژه کنترل در زبان فرانسه و انگلیسی است.

از بُعد حقوقی، نظارت عبارت است از: رابطه‌ای که میان مراجع نظارت‌کننده و نظارت شونده برقرار می‌شود و ماهیت و محتوای این رابطه به گونه‌ای است که عملکرد، وظایف و مجموعه اجزای نظارت‌شونده، با قوانین، مقررات و سایر منابع نظارت مقایسه شده و در جهت اهداف یا خواسته‌های آنها سوق داده می‌شود.

«نظارت مجلس» به معنای صلاحیتی است که هدف از اعمال آن، بررسی و کنترل اجرای صحیح قانون به وسیله همه ارکان، نهادها و مقام‌های دولتی و حکومتی، اعمال نظر و صلاحدید سیاسی نمایندگان درباره چگونگی شکل‌گیری و انتخاب وزرا، هیئت وزیران و ساختار و سازمان تشکیلاتی دولت برای جلوگیری از هرگونه خودکامگی به وسیله نهادها و مقام‌های اجرایی و اداری، حفظ و حراست از حقوق مردم و حصول اطمینان از اداره صحیح و کارآمد کشور است.

مجلس در اعمال صلاحیت‌های نظارتی خود از یک طرف با کنترل رفتار و تصمیمات نهادها و مقام‌های اداری و اجرایی بر مبنای قانون (شاخص) از اجحاف مسئولان اداری و اجرایی، جلوگیری و از حقوق مردم حمایت می‌کند و از طرف دیگر با نظارت سیاسی و ارزیابی مستمر عملکرد مقامات عالی‌رتبه اجرایی کشور با تأکید بر اجرای صحیح قوانین بر چگونگی تحقق اهداف کمی و کیفی تعیین شده برای نهادها و مقام‌های اجرایی مذکور در قوانین برنامه‌های توسعه اجتماعی، اقتصادی،

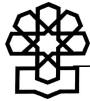
قوانین شرح وظایف دستگاه‌های اجرایی و سایر قوانین، کارآمدی و اثربخشی فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی را مراقبت و پیگیری مستمر می‌کند.

۲. ابعاد و گستره نظارت

گستره نظارت مجلس، به جایگاه مجلس در میان قوای حکومتی و قانون اساسی بستگی دارد. به‌طور کلی نظام‌های حکومتی به سه مدل حکومت‌های ریاستی، حکومت‌های پارلمانی و حکومت‌های نیمه‌ریاستی / نیمه‌پارلمانی تقسیم می‌شوند. در هر یک از مدل‌های مذکور، اصل نظارت و کنترل برای توازن میان قوای سه‌گانه رعایت می‌شود. میزان مسئولیت سیاسی دولت در برابر قوه مقننه ملاک تعیین مدل حکومت‌هاست. به این معنا که هرچه اقتدار و میزان نظارت قوه مقننه بر قوه مجریه بیشتر باشد، مدل حکومت به شکل پارلمانی نزدیک‌تر است. در مدل‌های ریاستی مسئولیت دولت در برابر پارلمان کمتر است.

نوع نظام حکومتی ایران در میان حقوق‌دانان جای بحث دارد. اما بنابر نظر اکثر حقوق‌دانان نظام حکومتی ایران یک نظام نیمه‌ریاستی نیمه‌پارلمانی است. هر چند مجلس شورای اسلامی اقتدار کامل بر قوه مجریه ندارد، اما از ابزارهای نظارتی نسبتاً قوی در برابر قوه مجریه برخوردار است.

علاوه بر معیار ذکر شده، در هر نظام حکومتی گستره نظارت از حیث موضوع و سازمان باید براساس قانون اساسی و قوانین عادی مشخص شود. گستره موضوعی به این معناست که چه نوع مسائل و موضوعاتی تحت نظارت قرار می‌گیرند، از این‌رو قانون باید حیطه موضوعی نظارت و مسائلی که باید توسط مقامات ناظر بررسی و

نظارت شود را مشخص کند.

برای مثال، در نظارت سیاسی باید فقط اعمال سیاسی مقامات قوه مجریه نظارت شوند. یا در مسائل اداری فقط کارکرد اداری مقامات اجرایی نظارت می‌شود. بنابراین هیچ مقام ناظری حق ندارد بر غیر از مسائلی که در قانون ذکر و معین شده است، نظارت کند. به عبارت دیگر نظارت باید کاملاً قانونی باشد.

گستره سازمانی به این معناست که چه مقامات و مراجعی باید تحت نظارت باشند. یعنی باید طبق قانون مشخص شود که چه سازمان‌ها و مراجعی مشمول نظارت هستند. در نظام حقوقی ما در برخی از موارد حدود سازمان‌ها و اشخاصی که باید تحت نظارت باشند در قانون مشخص نشده است.

۳. ابزارها و شیوه‌های نظارتی مجلس

۳-۱. نظارت سیاسی

۳-۱-۱. رأی اعتماد فردی به وزرا

وزرا برای احراز مقام سیاسی و اجرایی خود به استناد اصل ۱۳۳ قانون اساسی، نیازمند اخذ رأی اعتماد از مجلس شورای اسلامی هستند.

۳-۱-۲. مسئولیت وزرا و رئیس‌جمهور در برابر مجلس

هریک از وزرا مسئول وظایف خویش در برابر رئیس‌جمهور و مجلس هستند و در اموری که به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، مسئول اعمال دیگران نیز هستند. رئیس‌جمهور نیز در حدود اختیارات و وظایفی که برعهده دارد در برابر ملت، رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است.

درباره مسئولیت جمعی وزیران، قانون اساسی اصطلاح «مسئول اعمال دیگران» را به کار برده است. در توضیح این اصطلاح باید گفت وزرا یا در رأس وزارتخانه‌ها اتخاذ تصمیم می‌کنند که در این صورت مسئولیت آنها فردی است و طبعاً مسئول اعمال سایر وزرا نخواهند بود یا آنکه تصمیم‌گیری توسط هیئت وزیران با اکثریت آرا انجام می‌شود که در این صورت مسئولیت متوجه هریک از وزیران است که آن را مسئولیت جمعی می‌نامند. اگر وزیری در تصمیم‌گیری جمعی هیئت دولت، رأی منفی یا ممتنع بدهد، باز مسئولیت جمعی هریک از وزرا به قوت خود باقی است و مسئولیت سیاسی متوجه وزیر مورد نظر نیز می‌شود.

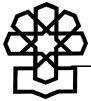
قابل ذکر است که این مسئولیت جنبه سیاسی دارد و مجلس فقط بر اعمال سیاسی دولت حق نظارت دارد. نظارت سیاسی بر وظایف و عملکرد رئیس‌جمهور و وزرا به شیوه‌های زیر انجام می‌شود:

تذکر

طبق ماده (۱۹۲) آیین‌نامه داخلی مجلس که باتوجه به ایراد شورای نگهبان به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است، نمایندگان می‌توانند در چارچوب اصل ۸۸ قانون اساسی، در صورت اطلاع از عملیات مخالف اصول و قوانین کشور در دستگاه‌های اجرایی و... به رئیس‌جمهور و وزیر مسئول کتباً تذکر دهند. ریاست مجلس تذکر را به رئیس‌جمهور یا وزیر مربوط اطلاع و خلاصه آن را در اولین جلسه آتی مجلس عنوان می‌کند.

سؤال

به اعتبار مسئولیت سیاسی مقامات قوه مجریه در قبال مجلس، اصل ۸۸ قانون اساسی

جمهوری اسلامی ایران، حق طرح سؤال از وزرا و رئیس‌جمهور درباره چگونگی اجرای وظایف قانونی آنها را برای مجلس تجویز کرده است و مقامات یاد شده نیز به ترتیب مذکور در اصل ۸۸ مکلف به پاسخ‌گویی شده‌اند. عدم پاسخ‌گویی وزرا یا ارائه پاسخ ناکافی می‌تواند موجبات استیضاح و در نهایت عزل وزرا را فراهم آورد.

سؤال

ابزار سیاسی مناسبی است که می‌تواند زمینه را برای برقراری گفت‌وگوی سازنده میان مجلس و قوه مجریه فراهم سازد. زیرا نتیجه سؤال، پس از ارائه پاسخ و توضیح مقام پاسخ‌دهنده، چنانچه قانع‌کننده باشد موجب تقویت اعتماد مجلس به دولت و اعضای آن خواهد شد. برعکس، در صورت عدم اقتناع مجلس از پاسخ ارائه شده یا در صورت عدم ارائه پاسخ، همان‌طور که ذکر شد زمینه برای برخورد شدیدتر و حتی استیضاح فراهم می‌شود.

استیضاح

به موجب اصل ۸۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌توانند در مواردی که لازم می‌دانند هیئت وزیران یا هریک از وزرا را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که به امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس رسیده باشد.

هیئت وزیران یا وزیر استیضاح شده، باید ظرف مدت ده روز از طرح استیضاح در مجلس حاضر شده و با پاسخ به آن از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در صورت عدم حضور هیئت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می‌دهند و در صورت اقتضا، مجلس رأی عدم اعتماد خواهد داد.

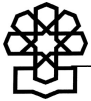
اگر مجلس به وزیر یا هیئت وزیران رأی اعتماد نداد، هیئت وزیران یا وزیر استیضاح شده عزل می‌شود. در هر دو صورت وزرای استیضاح شده نمی‌توانند عضو هیئت وزیرانی شوند که بلافاصله بعد از آن تشکیل می‌شود. در صورتی که حداقل یک‌سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی رئیس‌جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور استیضاح کنند، رئیس‌جمهور باید ظرف مدت یک ماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و درباره مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رئیس‌جمهور، اکثریت دوسوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس‌جمهور رأی دهند، مراتب جهت اجرای بند «۱۰» اصل ۱۱۰ قانون اساسی به اطلاع مقام رهبری می‌رسد.

۳-۲. نظارت و صلاحیت تأسیسی و تشکیلاتی

باتوجه به هدف دولت که تأمین نیازمندی‌های همگانی از طریق اجرای برنامه‌های مدون و مشخص است، در هنگام تشکیل دولت این برنامه‌ها به اطلاع مجلس یعنی نمایندگان مردم می‌رسد. این نوع نظارت تشکیلاتی بر دولت شامل موارد ذیل می‌شود:

۳-۲-۱. رأی اعتماد مجلس به هیئت وزیران

به‌موجب اصل ۸۷ قانون اساسی «رئیس‌جمهور برای هیئت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف می‌تواند از مجلس برای هیئت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند».

۳-۲-۲. رأی اعتماد به وزرا در صورت تغییر ترکیب هیئت وزیران

به‌موجب اصل ۱۳۶ قانون اساسی «رئیس‌جمهور می‌تواند وزرا را عزل کند و در این صورت باید برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت نیمی از هیئت وزیران تغییر نماید باید مجدداً از مجلس شورای اسلامی برای هیئت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند».

۳-۳. نظارت موردی

این نوع نظارت می‌تواند مقدمه‌ای برای به‌کارگیری اهرم‌های تضمینی و پاسخ‌گویی مؤثرتر باشد و در نتیجه منجر به استفاده از مکانیسم‌های تذکر، سؤال، استیضاح و رأی عدم اعتماد شود. مکانیسم‌های نظارت اطلاعی عبارتند از:

۳-۳-۱. کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی

اصل ۹۰ نوعی تظلم‌خواهی سیاسی علیه تخلف مکرر در قوای سه‌گانه و نهادهای وابسته تلقی می‌شود. براساس اصل مزبور هر کس می‌تواند شکایت خود را از طرز کار هر یک از قوای سه‌گانه به‌صورت کتبی به مجلس منعکس کند و خواستار رسیدگی شود. رسیدگی به شکایات توسط کمیسیون اصل ۹۰ انجام می‌پذیرد. مکاتبه با مراجع مورد شکایت، دعوت از مقامات و مسئولان، اعزام هیئت تحقیق و بررسی از جمله وسایل و ابزارهایی هستند که برای رسیدگی به شکایات واصله در اختیار کمیسیون است. نتیجه رسیدگی به شکایات، ارائه پاسخ کافی به شاکی است که در عمل عبارت خواهد بود از اعلام تحقق تخلف یا عدم تخلف که مبنای صدور حکم (نه اصل حکم) در این‌باره است، زیرا طبق بند «۱» اصل ۱۵۶ قانون اساسی رسیدگی و صدور حکم

درباره تظلمات در صلاحیت قوه قضائیه است.

شایان ذکر است چنانچه موضوع شکایت مربوط به عموم باشد، نتیجه رسیدگی را می‌توان به اطلاع همگان رسانید. در ضمن به‌موجب قانون الحاق یک تبصره به ماده واحده مصوب ۱۳۵۹/۱۱/۱ راجع به اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل ۹۰، دستگاه‌های دولتی، مسئولان و مأموران مذکور در ماده واحده مکلفند پاسخ کافی و مستند خود را حداکثر ظرف مدت یک ماه از تاریخ وصول، به‌صورت کتبی به کمیسیون اعلام دارند.

تخلف از این قانون جرم بوده و طبق درخواست کمیسیون اصل ۹۰ مراجع صالحه قضایی موظفند این‌گونه جرائم را به‌صورت فوق‌العاده و خارج از نوبت رسیدگی و بلافاصله پس از ثبوت جرم و صدور حکم، اعمال مجازات کرده و مراتب را به کمیسیون مزبور اعلام دارند.

همچنین طبق بندهای «ب» و «ج» ماده (۲) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور (اصلاحی ۱۳۷۵/۵/۷)، این سازمان به درخواست کمیسیون اصول ۸۸ و ۹۰ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی، موظف است بازرسی‌های فوق‌العاده انجام دهد. سازمان بازرسی مکلف است نتیجه بازرسی‌های مزبور را به درخواست کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی به کمیسیون اعلام کند.

به این ترتیب مجلس از طریق رسیدگی به شکایات مطرح شده در اجرای اصل مزبور و اطلاعاتی که از عملکرد قوای مختلف کسب می‌کند، می‌تواند صلاحیت نظارتی خود را با استفاده از سازوکارهای پیش‌بینی شده در اصل ۹۰ اعمال کند.

۲-۳-۳. تحقیق و تفحص

نظارت‌های مختلف پارلمانی اقتضا می‌کند مجلس در تمامی امور کشور تحقیق و بررسی کند. هر چند طرح سؤال از طرف نمایندگان ابزار مهمی برای کسب اطلاعات است، اما تنها قوه مجریه را در برمی‌گیرد. حال آنکه دامنه شمول تحقیق و تفحص گسترده‌تر است.

طبق اصل ۷۶ قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد. در واقع یکی از لوازم صلاحیت نظارتی مجلس، حق تحقیق و تفحص است که فراتر از حق سؤال از مسئولان قوه مجریه است. تحقیق و تفحص به لحاظ موضوعی همه مسائل داخلی و بین‌المللی و در مفهوم سازمانی، تمام مقامات و سازمان‌ها را مشمول اصل نظارت قرار می‌دهد.

شایان ذکر است باتوجه به تفسیر شورای نگهبان از اصل ۷۶، نمایندگان به‌صورت مستقل حق تحقیق و تفحص ندارند، بلکه تحقیق و تفحص حق مجلس است. براساس تبصره «۱» ماده (۱۹۸) آیین‌نامه داخلی مجلس، سازمان یا نهاد تحقیق و تفحص شده موظف است تمامی مدارک و اطلاعات لازم کمیسیون را برای بررسی در اختیار مجلس قرار دهد. به‌موجب ماده (۲۰۱) آیین‌نامه داخلی مجلس، در صورت عدم همکاری با هیئت تحقیق و تفحص از لحاظ در اختیار گذاردن اطلاعات و مدارک درخواستی و نیز فراهم نمودن امکانات و تسهیلات لازم هیئت، مسئولان دستگاه ذی‌ربط متخلف و مجرم محسوب و با شکایت هیئت تحقیق و تفحص تحت پیگرد قضایی قرار خواهند گرفت. همچنین طبق ماده (۲۰۰) آیین‌نامه مزبور، در صورت احراز تخلف و ضرورت تعقیب، هیئت رئیسه مجلس متخلف را به محاکم قضایی

معرفی می‌کند. دستگاه قضایی صالح موظف است طبق مقررات خارج از نوبت به تقاضای کمیسیون رسیدگی و نتیجه آن را به کمیسیون اعلام کند.

طبق قسمت اخیر نظریه شماره ۹۰۷ مورخ ۱۳۶۲/۲/۱۶ شورای نگهبان «... در رابطه با این دو اصل (اصول ۹۰ و ۷۶) و کیفیت تحقیق و تفحص و اقدامی که مجلس - در صورتی که پاسخ را قانع‌کننده ندانست - باید بنماید، [مجلس] می‌تواند قانون لازم را تصویب نماید».

۳-۴. نظارت اطلاعاتی

۱-۴-۳. اطلاع رئیس مجلس از تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی

طبق اصل ۸۵ قانون اساسی تصویب اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت اصولاً در صلاحیت مجلس است که می‌تواند به صورت موردی این اختیار خود را به کمیسیون‌های ذی‌ربط واگذار کند یا به دولت اجازه تصویب اساسنامه‌های یاد شده را بدهد. در حالت اخیر مصوبات دولت برای بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین، باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی نیز برسد.

در همین راستا، قسمت اخیر اصل ۱۳۸ قانون اساسی مقرر می‌دارد:

«... تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد تا در صورتی که آنها را برخلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدیدنظر به هیئت وزیران بفرستد».

در اجرای اصول مزبور، ماده واحده قانون چگونگی اجرای اصول ۸۵ و ۱۳۸ قانون اساسی در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۸/۱۰/۲۸ مقرر داشته: «چنانچه این قبیل مصوبات بعضاً یا کلاً خلاف قانون تشخیص داده شوند، حسب مورد هیئت وزیران یا کمیسیون مربوطه مکلف است ظرف یک هفته پس از اعلام نظر رئیس مجلس نسبت به اصلاح مصوبه اقدام و سپس دستور فوری توقف اجرا را صادر نماید».

هر چند مقام ناظر بر مصوبات دولت در قوانین یاد شده، رئیس مجلس است نه مجلس، با این حال به نظر می‌رسد فلسفه گزینش رئیس مجلس به‌عنوان ناظر، موقعیت مجلس شورای اسلامی در مجموعه نظام حقوقی ایران به لحاظ وظایف، مسئولیت‌ها و صلاحیت قانون‌گذاری در کشور است.

۲-۴-۳. نمایندگان ناظر

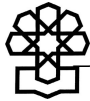
علاوه بر انواع صلاحیت‌های نظارتی مجلس که در بندهای پیشین بدان اشاره شد براساس برخی قوانین، نماینده یا نمایندگان از مجلس در انواع مجامع و شوراهای دولتی و عمومی به‌عنوان عضو ناظر شرکت می‌کنند و از این طریق در جریان بعضی از امور اجرایی مهم و روند تصمیم‌گیری‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در کشور قرار گرفته و مراتب را به مجلس منعکس می‌کنند تا در صورت لزوم اقدامات لازم نظارتی و کنترلی انجام شود.

برای مثال براساس ماده (۱۸) قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت مصوب ۱۳۷۰/۶/۳ دو نفر از اعضای کمیسیون اجتماعی مجلس با انتخاب مجلس، به‌عنوان ناظر بر مصوبات شورای عالی حقوق و دستمزد انتخاب می‌شوند.

در این موارد نمایندگان نوعاً دارای حق رأی نبوده و صرفاً برای اطلاع و به عنوان ناظر در مجامع، شوراها و ... دولتی و عمومی حضور می‌یابند. باید توجه داشت که تأسیس نمایندگان ناظر در صورت گزارش‌دهی صحیح، دقیق و منظم به مجلس می‌تواند زمینه تعامل قوا را با یکدیگر فراهم کند و نمی‌توان کارکردی مشابه سایر انواع نظارت که در بندهای پیشین بدان اشاره شد از آن انتظار داشت. اصولاً ابزارهای نظارتی مجلس پسینی هستند، نه پیشینی. یعنی فقط پس از عملکرد قوه مجریه و ...، قوه مقننه می‌تواند از ابزارهای نظارتی مؤثر برای انجام مسئولیت سیاسی قوه مجریه استفاده کند. زیرا در نظام پارلمانی اگرچه قوه مقننه بر قوه مجریه نفوذ و اقتدار تعیین‌کننده دارد، با این حال، وظایف هریک از قوای سه‌گانه به تفکیک مشخص شده و هیچ‌یک از قوا نباید اعمالی را که برای قوای دیگر مقرر شده انجام دهند یا در آن مداخله نمایند. بنابراین قوه مجریه اصولاً در اجرای وظایف محوله دارای استقلال و ابتکار عمل است و لذا نظارت پیشینی بدین معنا که قوه مقننه بتواند بر چگونگی اتخاذ تصمیمات و انتخاب روش‌های اجرایی در انجام وظایف محوله، توسط قوه مجریه، مداخله داشته باشد، مغایر مبانی اصل استقلال قوا (اصل ۵۷ قانون اساسی) است. بر این اساس هر جا که اعمال سیاسی دولت در جریان اجرا مورد پذیرش اکثریت نمایندگان مجلس قرار نگیرد، بدون آنکه آن اعمال متوقف شوند، نمایندگان می‌توانند سازوکار مسئولیت سیاسی مقامات قوه مجریه را مطرح کنند.

در رابطه با خصوصیات و شرایط نمایندگان ناظر، در آیین‌نامه داخلی مجلس شرایط خاصی ذکر نشده است. اما با توجه به ماده (۳۳) آیین‌نامه داخلی مجلس که مقرر کرده وظایف نظارتی مجلس عمدتاً توسط کمیسیون‌های تخصصی اعمال شود،

می‌توان گفت آیین‌نامه داخلی مجلس به ضرورت ارتباط منطقی میان وظایف نظارتی به اعتبار موضوع و تخصص‌های مربوط توجه کرده است. بدیهی است ایفای کارآمد وظایف نظارتی مجلس توسط نمایندگان ناظر در نهادها، مجامع و شوراها دولتی و عمومی، مستلزم تجربه و تخصص نماینده ناظر در حوزه نظارتی مدنظر است.

آخرین نکته‌ای که تأکید بر آن در بحث نظارت ضروری است، توجه به اصل تفکیک قوا و استلزامات آن در مقوله نظارت پارلمانی است. مطابق این اصل اساسی، نظارت نباید به هیچ‌وجه مانع از اعمال اختیارات قانونی در فرایند تصمیم‌گیری مدیران اجرایی شود. به عبارت دیگر نظارت تا زمانی منطقی است که تا مرز مداخله در امور اجرایی و نقض اصل تفکیک قوا پیش نرود.

۳-۵. نظارت مالی و بودجه‌ای

بودجه عمومی سندی است که در آن هزینه‌ها و درآمدهای عمومی به صورت دقیق تعیین، طبقه‌بندی و مشخص شده است. ابتکار عمل تأمین درآمد و هزینه کردن بودجه با دولت است که از این طریق اعمال حاکمیت می‌کند، اما در حقیقت مردم تأمین‌کننده بودجه عمومی کشور هستند و هدف از هزینه کردن آن نیز تأمین منافع عمومی است. لذا مجلس تبلور عینی حاکمیت مردم، بیان‌کننده خواست و اراده مردم در تنظیم بودجه عمومی است. مجلس شورای اسلامی از طریق تدوین و نظارت بر اجرای بودجه، این نظارت مالی را انجام می‌دهد.

۳-۵-۱. تصویب لایحه بودجه

به موجب اصل ۵۲ قانون اساسی، بودجه سالیانه کشور به ترتیبی که در قانون مقرر

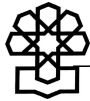
شده است، توسط دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌شود. هرگونه تغییر در ارقام بودجه نیز طبق مراتب مقرر در قانون انجام می‌شود. مجلس با در نظر گرفتن مصالح و منافع عمومی و با رعایت سایر اصول و موازین بودجه‌ای، لایحه تقدیمی دولت را جرح و تعدیل می‌کند.

باید به این نکته توجه داشت که تصویب و تهیه بودجه دو امر جداگانه هستند. تهیه بودجه حق و تکلیف دولت (قوه مجریه) است. مجلس جز درباره تهیه بودجه خود، هیچ نقشی در تهیه بودجه کشور ندارد، بلکه در مقام نظارت بر تدوین بودجه، با در نظر گرفتن منافع عمومی، آن را جرح و تعدیل می‌کند. اختیارات مجلس در تغییرات بودجه باید در چارچوب اصل ۷۵ قانون اساسی صورت گیرد که در این باره مقرر می‌دارد: «طرح‌های قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان درخصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد».

۲-۵-۳. نظارت بر اجرای سالیانه بودجه

نظارت بر اجرای بودجه همانند نظارت بر تدوین آن، حق قوه مقننه است، زیرا اگر چنین نظارتی نباشد تصویب بودجه توسط مجلس بی‌معنا خواهد بود. این نظارت به دلیل اطمینان خاطر نسبت به اجرای دقیق و صحیح بودجه مصوب است.

دیوان محاسبات کشور، ارگان نظارتی مجلس در امور مالی است. طبق اصول ۵۴ و ۵۵ قانون اساسی نظارت مجلس شورای اسلامی بر اجرای بودجه سالیانه کشور، برعهده دیوان محاسبات کشور است که وابسته به مجلس شورای اسلامی است.

به‌موجب ماده (۴۲) قانون دیوان محاسبات کشور، مصوب ۱۳۶۱/۱۱/۱۱، دیوان محاسبات کشور برای انجام وظایف خود می‌تواند در تمام امور مالی کشور تحقیق و تفحص کند و در تمامی موارد به‌صورت مستقیم مکاتبه برقرار کند و تمام مقامات جمهوری اسلامی ایران و قوای سه‌گانه و سازمان‌ها و ادارات تابعه و تمامی اشخاص و سازمان‌هایی که به‌نحوی از آنها از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند، مکلف به پاسخ‌گویی مستقیم هستند.

۶-۳. نظارت استصوابی

حساسیت برخی از اعمال، اقدامات، تصمیمات و مصوبات دولتی به میزانی است، که برای برخورداری از اعتبار قانونی و قابلیت اجرا، باید به تصویب مجلس شورای اسلامی نیز برسند. از آنجا که اعمال مزبور فقط با کسب اجازه و تصویب مجلس شورای اسلامی قابلیت اجرایی پیدا می‌کند، نظارت بر این‌گونه اعمال را نظارت استصوابی نامیده‌اند. برخی از موارد نظارت استصوابی مجلس شورای اسلامی عبارتند از:

- نظارت بر انعقاد قراردادهای بین‌المللی و الحاق به معاهدات و قراردادهای بین‌المللی (اصل ۷۷ قانون اساسی)،
- نظارت بر تغییر خطوط مرزی (اصل ۷۸ قانون اساسی)،
- نظارت بر ایجاد محدودیت‌های ضروری توسط دولت (اصل ۷۹ قانون اساسی)،
- نظارت بر اخذ وام و استقراض خارجی (اصل ۸۰ قانون اساسی)،
- نظارت بر استخدام کارشناسان خارجی (اصل ۸۲ قانون اساسی)،

- نظارت بر فروش و انتقال برخی از بناها و اموال دولتی که جزء نفایس ملی محسوب می‌شوند (اصل ۸۳ قانون اساسی)،
- نظارت بر صلح دعاوی مالی دولت و ارجاع آنها به داوری (اصل ۱۳۹ قانون اساسی).

۴. شاخص‌های نظارت

۴-۱. اصل حاکمیت قانون

مجلس شورای اسلامی - یکی از ارکان حکومت در قانون اساسی - مشمول اصل حاکمیت قانون است. لازمه اصل حاکمیت قانون، محدودیت هر یک از قوا در چارچوب‌های تعریف شده قانون اساسی و اصول مسلم حقوق عمومی، از جمله نظارت متقابل قوا بر یکدیگر است. به عبارت دیگر شاخص و معیار نظارت، ضوابط مذکور در قانون اساسی و قوانین عادی و مقررات لازم‌الاجراست که ملاک ارزیابی رفتار و اعمال همه نهادها و مقامات دولتی و حکومتی قرار می‌گیرد.

۴-۲. اصل نظارت فراگیر و عمومی

به موجب این اصل نمی‌توان عده‌ای را به صرف مقام آنها از نظارت مستثنی دانست یا برخی از مسائل را از حیطه نظارت خارج کرد. نظارت باید تمامی مسائل و مقامات را در برگیرد و نمی‌توان عده‌ای را به صرف مقام آنها از حیطه نظارت خارج دانست.

۴-۳. اصل غیرشخصی بودن نظارت

نظارت باید براساس شاخص‌های عینی صورت گیرد. بدین معنا که مقام ناظر باید از نظارت و کنترل سلیقه‌ای و خودسرانه خودداری کند.

۴-۴. ماهیت پسینی نظارت پارلمانی

نظارت سیاسی ماهیتی پسینی دارد نه پیشینی، به عبارت دیگر، نظارت سیاسی مجلس ماهیتاً ناظر به آینده و اصلاح امور در آینده است. لازمه اصل استقلال قوا پذیرش به نقش ابتدایی تصمیم‌گیری و اجرایی دولت است. بدین معنا که دولت حق ابتدایی تصمیم‌گیری و انجام امور اداری و اجرایی در حوزه وظایف و صلاحیت‌های خود را داراست و متقابلاً مجلس نیز از حق نظارت و اخذ پاسخ برخوردار است. جلوگیری از تصمیم‌گیری دولت یا اقدامات اجرایی آن و ایجاد محدودیت در روند و فرایند تصمیم‌گیری و عملیات و اقدامات اجرایی، خود نوعی دخالت در قلمرو صلاحیتی دولت است.

۴-۵. رعایت اصل تفکیک قوا ضمن اعمال نظارت

صلاحیت‌های نظارتی مجلس باید با رعایت لوازم منطقی و حقوقی اعمال شود، زیرا قانون اساسی برای هر یک از قوا، محدوده تخصصی و صلاحیت‌های معینی پیش‌بینی کرده است که لازمه آن محدودیت هر یک از قوا در ورود به حیطه و قلمرو قوه دیگر است. براین اساس اعمال صلاحیت نظارتی مجلس نباید به گونه‌ای باشد که به دخالت در انجام وظایف و صلاحیت‌های تخصصی سایر قوا منتهی شود.

۴-۶. اصل عدم تفویض اختیارات و صلاحیت‌های نظارتی

طبق اصول حقوق عمومی، اعطای اختیار و صلاحیت معین به نهادها و مقامات و هر یک از قوای حکومتی، به دلیل موقعیت و ویژگی‌های خاص آنها در مجموعه نظام سیاسی و اجرایی کشور است. بنابراین تفویض و واگذاری مجدد آن اختیارات به سایر نهادها یا اشخاص و مقامات دیگر، جز در صورتی که در قانون به این امر تصریح شده باشد، مجاز نیست.

۴-۷. اصل تفکیک مفهوم نظارت از دخالت

نظارت به مفهوم کنترل و اخذ پاسخ درباره خروج یا سوءاستفاده از اختیارات و صلاحیت‌هایی است که در قانون اساسی یا از طریق قانون‌گذاری تعریف و تبیین شده است، حال آنکه دخالت به مفهوم جایگزینی تصمیم نهاد یا مقام کنترل‌کننده به جای تصمیم نهاد یا مقام تصمیم‌گیرنده و صلاحیت‌دار است. آنچه طبق قانون اساسی پذیرفته شده نظارت و کنترل از لحاظ جلوگیری از خروج از صلاحیت‌ها و اجرای صحیح قوانین است، نه دخالت در انجام وظایف و صلاحیت‌هایی که در حوزه تخصصی و ویژه نهاد یا قوه دیگر قرار دارد.

۴-۸. اصل عدم صلاحیت و تفسیر مضیق از قانون اساسی

طبق اصل عدم صلاحیت در حوزه حقوق عمومی، در صورتی که در برخی موارد نسبت به وجود اختیار خاصی برای مقام یا نهاد حکومتی معین، شک و تردید وجود داشته باشد و قرینه و اماره روشنی برای احراز این اختیار وجود نداشته باشد، در مقام تفسیر حدود اختیارات نظارتی، اصل بر عدم صلاحیت مقام حکومتی است.

همچنین در صورت وجود ابهام و اجمال در قانون اساسی از حیث تعیین قلمرو اختیارات هر یک از نهادها یا قوای حکومتی، باید به قدر متعین اختیارات و صلاحیت‌های مصرح، اکتفا شود.

بدیهی است در مواردی که راجع به اصول قانون اساسی از طرف شورای نگهبان نظریات تفسیری خاصی صادر شده باشد، از جمله قلمرو و چگونگی اعمال صلاحیت‌های نظارتی مجلس، تبعیت از نظریات تفسیری یاد شده در مقام عمل، الزامی است.

۵. ضمانت اجرا و نتایج نظارت مجلس شورای اسلامی

ضمانت اجرای وظایف نظارتی مجلس را به‌طور کلی می‌توان به دو دسته قانونی و سیاسی تقسیم کرد. ضمانت اجرای قانونی به این معناست که در قانون صریحاً مشخص شده است نتایج نظارت مجلس چیست و چه آثار حقوقی و قانونی بر آن مترتب می‌شود. اما در ضمانت اجرای سیاسی به صورت مشخص یک اثر مستقیم حقوقی به بار نمی‌آید، ولی افکار عمومی و همچنین ذهن جمعی مجلس به موضوع مورد نظارت و عملکرد دولت جلب می‌شود. در ادامه به صورت مختصر به ضمانت اجرا و نتایج هر یک از ابزارهای نظارتی مجلس اشاره می‌شود:

۵-۱. ضمانت اجرای نظارت سیاسی

نظارت سیاسی می‌تواند به مسئولیت سیاسی مقام نظارت‌شونده منجر شود، مسئولیت سیاسی فاقد ضمانت اجرای مدنی و کیفری است، اما در حوزه حقوق

اساسی عزل یا کناره‌گیری از مقام سیاسی مورد تصدی را ضمانت اجرای مسئولیت سیاسی تلقی می‌کنند.

- استیضاح وزیران: به موجب اصل ۸۵ قانون اساسی، در پایان استیضاح رأی اکثریت نمایندگان سرنوشت وزیر یا هیئت وزیران را برای ادامه کار یا کناره‌گیری مشخص می‌کند. به موجب ماده (۲۳۳) آیین‌نامه داخلی مجلس پس از استیضاح، رئیس مجلس، عدم اعتماد وزیر یا وزیران را به رأی می‌گذارد.

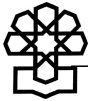
اثر حقوقی رأی عدم اعتماد عبارت است از: اینکه اگر مجلس رأی اعتماد ندهد هیئت وزیران یا وزیر استیضاح شده نمی‌توانند در هیئت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل می‌شود، عضویت پیدا کنند.

- استیضاح رئیس‌جمهور: پس از استیضاح رئیس‌جمهور، رأی‌گیری انجام می‌شود در صورتی که اکثریت دوسوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس‌جمهور رأی دهند مراتب جهت اجرای بند «۱۰» اصل ۱۱۰ قانون اساسی به اطلاع مقام رهبری می‌رسد.

نکته قابل ذکر درباره استیضاح رئیس‌جمهور، اثر رأی مجلس است. بر عکس رأی عدم اعتماد به وزرا که عزل آنها را به دنبال دارد، رأی عدم کفایت به رئیس‌جمهور، به تنهایی اثری ندارد. مجلس در این خصوص تنها عدم کفایت رئیس‌جمهور را تشخیص می‌دهد و حکم عزل رئیس‌جمهور را مقام رهبری صادر می‌کند.

- سؤال: طرح سؤال از وزرا یا رئیس‌جمهور اثر حقوقی مستقیم به بار نمی‌آورد، بلکه فقط توجه نمایندگان مجلس به عملکرد وزرا یا رئیس مجلس جلب می‌شود و این می‌تواند زمینه را برای اعمال سایر نظارت‌ها از جمله استیضاح فراهم کند.

به نظر می‌رسد عدم پیش‌بینی ضمانت اجرای مستقیم حقوقی برای ابزار نظارتی

سؤال، ناشی از اصل تفکیک قواست. زیرا مجلس در عین نظارت بر عملکرد دولت، حق مداخله در اعمال قوه مجریه را ندارد.

- تذکر: مقام یا سازمانی که مورد تذکر قرار گرفته، پس از دریافت تذکر، ناگزیر از ارائه پاسخ است. این پاسخ حاوی اطلاعاتی است که می‌تواند به بهره‌برداری نماینده تذکردهنده و سایر نمایندگان منجر شود. تذکر هم مانند سؤال اثر حقوقی مستقیم ندارد، اما می‌تواند زمینه‌ساز اقدامات مؤثرتر باشد.

۲-۵. ضمانت اجرای نظارت اطلاعاتی

- کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی: در مرحله اجرای نظارت کمیسیون اصل ۹۰ قانون اساسی، ماده واحده‌ای برای تضمین اجرای این نظارت تصویب شده است. براساس ماده واحده قانون اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل ۹۰ با دستگاه‌های دولتی... مصوب ۱۳۵۹/۱/۱، «کمیسیون اصل ۹۰ می‌تواند با قوای سه‌گانه جمهوری اسلامی ایران و تمام وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمان‌های وابسته به آنها و بنیادها و نهادهای انقلابی و مؤسساتی که به‌نحوی از انحا به یکی از قوای فوق‌الذکر مربوط باشند، مستقیماً مکاتبه یا به آنها مراجعه نماید و برای رسیدگی به شکایات کتبی که از طرف مسئولین مربوطه بدون جواب مانده یا جواب قانع‌کننده به آنها داده نشده و رفع مشکلات توضیح بخواهد و آنها مکلفند در اسرع وقت جواب کافی بدهند». طبق تبصره الحاقی مصوب ۱۳۶۴/۲/۵، مسئولین و مأمورین مذکور در ماده واحده مصوب ۱۳۵۹/۱/۱ مجلس شورای اسلامی، مکلفند پاسخ کافی و مستند خود را حداکثر ظرف مدت یک‌ماه از تاریخ وصول، کتباً به کمیسیون اصل ۹۰ اعلام دارند. تخلف از این قانون جرم محسوب و متخلف به مجازات حبس از ۳ ماه تا یک‌سال محکوم خواهد

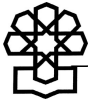

شد. موضوع تخلف در مراجع صالحه قضایی با درخواست کمیسیون قابل رسیدگی است و مراجع مذکور موظفند به این‌گونه موارد به‌صورت فوق‌العاده و خارج از نوبت رسیدگی کنند و بلافاصله پس از ثبوت جرم و صدور حکم، اعمال مجازات کرده و مراتب را به کمیسیون مزبور اعلام دارند.

اما در رابطه با ضمانت اجرای نتایج ناشی از رسیدگی‌های کمیسیون اصل ۹۰ باید گفت، کمیسیون بدون صدور حکم و رسیدگی قضایی به‌معنای خاص، صرفاً درخصوص موضوعات مورد شکایت بررسی کرده و پس از اخذ توضیح از مقام یا نهاد طرف شکایت، نتیجه را به شاکی اعلام می‌کند که در عمل عبارت است از: اعلام عدم تخلف یا ارتکاب تخلف که مبنای رسیدگی و صدور حکم (نه اصل حکم) است.

به‌نظر می‌رسد در مواردی که شکایت مربوط به قوه قضائیه باشد، باید در نظر گرفت که در صورت عدم پاسخ‌گویی، تخلف عدم همکاری باید توسط قوه قضائیه رسیدگی شود، در این‌باره کمیسیون اصل ۹۰ نمی‌تواند استقلال کامل خود را حفظ نموده و در این‌گونه موارد عدم ضمانت اجرای کمیسیون کاملاً مشهود است.

- تحقیق و تفحص: براساس تبصره «۱» ماده (۱۹۸) آیین‌نامه داخلی مجلس، سازمان یا نهاد تحقیق و تفحص شده موظف است تمامی مدارک و اطلاعات لازم کمیسیون تحقیق و تفحص را برای بررسی در اختیار مجلس قرار دهد. به‌موجب ماده (۲۰۱) آیین‌نامه داخلی مجلس، در صورت همکاری نکردن با هیئت تحقیق و تفحص برای در اختیار گذاردن اطلاعات و مدارک درخواستی و فراهم کردن امکانات و تسهیلات لازم هیئت، مسئولان دستگاه ذی‌ربط متخلف و مجرم محسوب و با شکایت هیئت تحقیق و تفحص تحت پیگرد قضایی قرار خواهند گرفت. همچنین طبق ماده (۲۰۰) آیین‌نامه داخلی مجلس در صورت احراز تخلف و ضرورت تعقیب، متخلف را

هیئت رئیسه مجلس به محاکم قضایی معرفی می‌کند. دستگاه قضایی صالح موظف است طبق مقررات، خارج از نوبت تقاضای کمیسیون را رسیدگی کرده و نتیجه را به کمیسیون اعلام کند.

همچنین به استناد ماده (۱۹۸) آیین‌نامه داخلی مجلس، نتیجه تحقیق و تفحص طی گزارشی در جلسه مشترک هیئت تحقیق و تفحص در کمیسیون تخصصی مربوط به تصویب و به مجلس تقدیم می‌شود.

- اطلاع رئیس مجلس از تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی: طبق ماده واحده چگونگی اجرای اصل ۸۵ و ۱۳۸ قانون اساسی... تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های مذکور در اصل ۱۳۸ و نیز مصوبات موضوع اصل ۸۵ به اطلاع ریاست مجلس شورای اسلامی رسیده و در صورتی که رئیس مجلس آن را خلاف قانون تشخیص دهد، نظر خود را با ذکر دلیل به دولت اعلام می‌کند، چنانچه این قبیل مصوبات بعضاً یا کلاً خلاف قانون تشخیص داده شوند، حسب مورد هیئت وزیران یا کمیسیون مربوطه مکلف است ظرف یک هفته پس از اعلام نظر رئیس مجلس، نسبت به اصلاح مصوبه اقدام و سپس دستور فوری توقف اجرا را صادر کند. طبق تبصره «۱» ماده واحده، هیئت دولت و کمیسیون‌های موضوع اصل ۱۳۸ مکلفند علاوه بر ارسال متن مصوبات و مستندات آن به درخواست رئیس مجلس، سوابق و اطلاعات و متن مذاکرات هیئت دولت و کمیسیون‌های مربوطه را در اسرع وقت در اختیار وی قرار دهند.

- نمایندگان ناظر: حضور نمایندگان ناظر در مجامع و شوراهای دولتی و عمومی باعث می‌شود نمایندگان ناظر در جریان عملکرد امور اجرایی مهم و تصمیم‌گیری‌های سیاسی و اقتصادی و اجتماعی کشور قرار گیرند تا در صورت لزوم و به تناسب امور به اقدامات لازم نظارتی و کنترلی دست زده یا پس از بررسی‌ها و رسیدگی‌ها و

کارشناسی‌های لازم به اصلاح قوانین مربوطه اقدام کنند یا در صورت فقدان راهکار قانونی به رفع خلأ قانونی مبادرت نمایند. هر چند بیشتر نمایندگان ناظر در این موارد دارای حق رأی در مجامع مذکور نیستند، اما در عمل گزارش‌دهی منظم، دقیق و مؤثر نمایندگان ناظر، می‌تواند به اصلاح مؤثر امور منتهی شود و از شکل‌گیری جریان‌ات و تصمیمات خلاف قانون جلوگیری کند.

۳-۵. ضمانت اجرای نظارت مالی - بودجه‌ای

ابزار مجلس برای اعمال نظارت مالی خود، دیوان محاسبات کشور است. همان‌طور که ذکر شد دیوان برای انجام وظایف خود می‌تواند در تمامی امور کشور تحقیق و تفحص کند و تمامی مقامات قوای سه‌گانه و کلیه نهادها و مؤسساتی که از بودجه عمومی کشور استفاده می‌کنند، مکلف به پاسخ‌گویی مستقیم هستند. تخلف دستگاه‌های اجرایی و اداری و کارکنان آن از قوانین و مقررات بودجه‌ای و مالی حسب مورد ضمانت اجرای کیفری، مدنی، اداری و انضباطی دارد که از طرف مراجع قضایی و قانونی ذی‌ربط اعمال می‌شود. این امر از لحاظ سیاسی، سبب مسئولیت سیاسی مقامات عالی قوه مجریه می‌شود.

۴-۵. ضمانت اجرای نظارت استصوابی

ضمانت اجرای این نظارت، اعتباری است که قانون برای تأیید اقدامات دولت از سوی مجلس قائل شده است. تا زمانی که مجلس موافقت خود را با آن دسته از اعمال و تصمیمات دولت که مشمول نظارت استصوابی قرار دارند اعلام ننماید، اعمال و تصمیمات مزبور، اعتبار قانونی و قابلیت اجرایی نمی‌یابند.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۹۴۱۹

عنوان گزارش: گستره، ابزارها و نتایج اعمال نظارت مجلس شورای اسلامی

Report Title: The Extent, Mechanisms and The Impacts of the Islamic Consultative Assembly's Supervision

نام دفتر: مطالعات حقوقی

تهیه و تدوین: مژگان خورشیدی

ناظر علمی: محمدحسین زارعی

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آنها: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۷/۱۰/۱۶